

Еркебұлан Меңлібай¹, Қалыбек Қобландин², Салтанат Тайшанова³

¹ Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Аймақтану кафедрасының докторанты
<https://orcid.org/0009-0003-9935-4510>
e-mail: erkebulanmenglibayev@gmail.com

² Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Аймақтану кафедрасының профессоры,
тарих ғылымдарының докторы
e-mail: kkalybek@mail.ru
<https://orcid.org/0009-0001-7503-5676>

³ Астана халықаралық университетінің доценті
e-mail: saltushka84@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0003-1995-3779>
(Астана, Қазақстан)

ПОЛЬШАНЫҢ ЭТНИКАЛЫҚ КӨШІ-ҚОНЫ ЖӘНЕ МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУ САЯСАТЫ ТУРАЛЫ

Аңдатпа. Бұл мақала Польша Республикасындағы репатриация саясатының жүзеге асырылуын зерттеуге арналған. Соңғы онжылдықта Польша үкіметі шетелдегі ұлты поляк адамдарды тарихи отанына оралуына жағдай жасайтын этникалық көші-қон саясатын белсенді жүргізіп келеді. Халықаралық қатынастарда Польшаның репатриация саясатындағы тәжірибесі оң бағаланады. Этникалық көші-қонды ұйымдастыруда мемлекеттік басқару жүйесін, заңнамалық базасын, кешенді әлеуметтік қолдау бағдарламаларын қабылдауының арқасында біршама нәтижелерге қолжеткізілді. Дегенмен, репатрианттардың жаңа ортаға бейімделуі, құжаттандырылуы, жергілікті халықпен қарым-қатынас орнатуы кезеңдерінде бірқатар қиындықтар туындайды.

Осыған орай, бұл зерттеуде авторлар Польшаның репатриация саясатына талдау жасап, оның ішінде құжаттандыру, бейімдеу мәселелері және әлеуметтік қолдау шараларын зерделеген. Тарихи деректерге шолу жасалып, ресми статистикалық мәліметтер талданған. Әр жылдары қабылданған нормативтік құқықтық актілері және мемлекеттік бағдарламалары сараланып, репатриацияның әлеуметтік және экономикалық салдары, құқықтық және саяси аспектілері талқыланды. Сондай-ақ, мақалада диаспора саясаты мәселелеріне де ішінара тоқталып өтті.

Жалпы, тарихи отанына көшіп келушілерді мемлекеттік қолдаудың барлық сатылары сипатталған. Зерттеу еліндегі этникалық көші-қонның ұйымдастырылуы кезіндегі тәжірибесі мен кемшін тұстары анықталған.

Түйін сөздер: репатриация, көші-қон, поляк ұлты, бейімдеу, поляк картасы, Польша.

Еркебулан Менлибай, Калыбек Кобландин, Салтанат Тайшанова ОБ ЭТНИЧЕСКОЙ МИГРАЦИИ И ПОЛИТИКЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ ПОЛЬШИ

Аннотация. Данная статья посвящена изучению реализации репатриационной политики в Республике Польша. В последние десятилетия правительство Польши активно проводит политику этнической миграции, которая способствует возвращению на историческую родину людей польской национальности из-за рубежа. В международных отношениях опыт Польши в репатриационной политике оценивается положительно. В организации этнической миграции были достигнуты множество результатов благодаря принятию системы государственного управления, законодательной базы, комплексных программ социальной поддержки. Однако на этапах адаптации репатриантов к новой среде, документирования, налаживания отношений с местным населением возникает ряд трудностей.

В связи с этим, в данном исследовании авторы проанализировали репатриационную политику Польши и в том числе изучили меры социальной поддержки, вопросы документирования и адаптации. Был проведен обзор исторических данных и проанализированы официальные статистические данные. Также были проанализированы принятые в разные годы нормативные правовые акты и государственные программы, обсуждены социальные и экономические последствия репатриации, правовые и политические аспекты. В статье мы также частично коснулись вопросов диаспоральной политики.

В целом описаны все этапы государственной поддержки иммигрантов на историческую родину. Выявлены недостатки и опыт организации этнической миграции в исследуемой стране.

Ключевые слова: репатриация, миграция, польская национальность, адаптация, польская карта, Польша.

Yerkebulan Menglibay, Kalybek Koblandin, Saltanat Tayshanova ON ETHNIC MIGRATION AND THE POLICY OF STATE SUPPORT OF POLAND

Abstract. This article is devoted to the study of the implementation of the repatriation policy in the Republic of Poland. In recent decades, the Polish government has been actively pursuing a policy of ethnic migration, which promotes the return of people of Polish nationality from abroad to their historical homeland. In international relations, Poland's experience in repatriation policy

is evaluated positively. Many results have been achieved in the organization of ethnic migration through the adoption of a public administration system, a legislative framework, and comprehensive social support programs. However, at the stages of adaptation of repatriates to a new environment, documentation, and establishing relations with the local population, a number of difficulties arise.

Due to this, in this study, the authors analyzed the repatriation policy of Poland and, among other things, studied social support measures, documentation and adaptation issues. A review of historical data was conducted and official statistics were analyzed. Normative legal acts and state programs adopted in different years were also analyzed, the social and economic consequences of repatriation, legal and political aspects were discussed. In the article, we also partially touched upon the issues of diaspora policy.

In general, all stages of state support for immigrants to their historical homeland are described. The shortcomings and experience of organizing ethnic migration in the studied country are revealed.

Key words: *repatriation, migration, polish nationality, adaptation, pole's card, Poland.*

Кіріспе

Халықаралық қатынастар дамыған сайын қазіргі әлемде болып жатқан үдерістер мемлекеттің егемендігінің маңыздылығын арттыра түсті. Жаһандағы геосаяси жағдайлар белгісіздік бағытқа ойысып, кейбір елдер арасындағы дипломатиялық қатынастар үзіліп, экономикалық санкциялар күшейіп, бейбіт миссиялық бағыттан көрі жаппай әскери қарулану үрдісі жылдам жүруде. Осының салдарынан халықтың көші-қоны үрдісі бекітілген халықаралық нормалардан тыс, бей-берекетсіздік жағдайында жүруде. Босқындар мен мигранттардың басым бөлігін Еуропа елдері қабылдауда. Олар Еуропа үшін арзан еңбек күші болып саналғанымен, экономикалық, ұлттық қауіпсіздік тұрғысынан тиімсіз. Халқының қартаюуы жылдам жүріп жатқан Еуропаның кейбір елдері болашақта «титулды ұлт» ретінде этникалық басымдылығынан да айырылып қалуы мүмкін.

Соңғы жылдары Ресей мен Украина арасындағы әскери қақтығыстардың салдарынан Польшаға келетін босқындардың қатары күрт көбейіп кетті. Әскери қақтығыстың алғашқы екі айында поляк шекарасын 3,5 миллионға жуық босқындар кесіп өтті, олардың 95%-дан астамы Украина азаматтары болды [1, 1]. Осыған байланысты Польша үкіметі көші-қон саясатына өзгерістер енгізуге мәжбүр болды. Бұл қадам әлемдік қауымдастықта геосаяси жағдай ушығып тұрғанда, ұлттық қауіпсіздік тұрғысынан да стратегиялық мақсаттарды көздейді. Себебі, Польша мен Украина арасындағы шекараның ұзындығы 535,18 км. құрауы көп жағдайдың өзгеруіне әкеп соқтыруда [2]. Одан бөлек Польша билігін нарықта еңбекке қабілетті жастағы адамдар санының азаюы, ел экономикасында жағымсыз динамиканы қалыптастыруы алаңдатады. Сарапшы мамандар

Польшадағы жұмысшы күшінің саны 2030 жылға қарай 1,5 млн адамға дейін қысқартындығы жөнінде өз пікірлерін білдіруде [3, 26].

Бұл ретте, Польшаның этникалық көші-қон саясатының басым бағыттарының бірі – екінші дүниежүзілік соғысқа дейін және кейін бұрынғы КСРО аумағында түрлі себептермен қоныс аударып, тұрақтап қалған поляктарды және олардың ұрпақтарын тарихи отанына қайтаруды көздейді.

Шетелдік ғалымдар бұған дейін жүргізген зерттеулерінде Польшаның репатриация саясатына жалпы шолулар жасаған. Оның ішінде поляк ұлтының әр түрлі кезеңдердегі эмиграция тарихына, Польша мен өзге елдердің этникалық көші-қон саясатына салыстырмалы талдаулар және жекелеген аймақтарда тұратын поляктардың атамекеніне оралу тарихын баяндайтын тұжырымды мақалалар жарияланған. Алайда, поляк диаспорасы арасында ерікті түрде Польшаға көшуге ниетті адамдарды ынталандыру, оларды құжаттандыру және тарихи отанындағы жаңадан қоныстанған жерінде бейімдеу шараларымен қамтылуы туралы ғылыми ортада зерттеулер жоқтың қасы. Репатрианттардың тұрғылықты жерінен көшуге алғашқы өтінішін беруден бастап, Польша қоғамына сәтті интеграциялануына дейінгі үрдістерді қамтитын кешенді зерттеулер жүргізілмеген.

Сондықтан авторлар осы мақалада Польша Республикасындағы этникалық көші-қон саясатының мемлекеттік басқару құрылымын, құқықтық базасының қалыптасуын, бейімдеу және әлеуметтік қолдау шараларын зерттеуді көздеді.

Бұл мақаланың ғылыми жаңалығы зерттеу елінде этникалық көші-қонның алғашқы ұйымдастырылу кезеңінен бастап бүгінгі күнге дейінгі оң тәжірибелерін сараптау және кемшін тұстарын анықтау, келешекте демографиялық-диаспоралық зерттеулерде қолдану болып табылады.

Зерттеу әдістері

Польша Республикасының үкіметі тарапынан репатрианттарды қолдау шараларын талдау кезінде зерттеудің жалпы ғылыми тәсілдері мен әдістері қолданылды. Сонымен қатар, зерттеу тақырыбын толыққанды ашу үшін осы елдің құқықтық базасына және мемлекеттік бағдарламаларына сыни тұрғыдан талдау, статистикалық мәліметтерді жинақтау және сұрыптау әдістері қолданылады.

Тарихи-салыстырмалы әдіс арқылы репатриацияның алғашқы және кейінгі ұйымдастырылу кезеңдеріндегі өзгерістер мен артықшылықтар анықталатын болады. Сонымен қатар, Польшаның көші-қон саясатына зерттеу жасаған кейбір ғалымдардың ғылыми мақалаларындағы пайым-түсініктері мен деректеріне шолу жасалып, талқыланады.

Зерттеу нәтижелері

Тарихи деректердегі мәліметтер бойынша поляктар көп қуғын-сүргінге ұшыраған халықтардың бірі болып табылады. Соның салдары поляктардың туған жерлерінен өз еріктерімен көшуіне және саяси тұтқын ретінде күштеп жер аударылуына әкеп соқтырды.

XVIII ғасырдың аяғында поляк ұлтының Орта Азияға көші-қон үрдісі басталған болатын. Бұл кезде көші-қон ағыны ерікті және иммигранттар саны салыстырмалы түрде аз болды. XIX ғасырда депортацияланған поляктардың көпшілігі Қазақстанға қоныстанды. Олар Ресей империясына қарсы күрескен поляк құпия ұйымдарының құрамына қосылады. Қалғандары орыс оккупациясына қарсы бағытталған 1830-1831 және 1863 жылдардағы көтерілістерге қатысқан сарбаздар мен азаматтық жауынгерлер болды.

1897 жылы жүргізілген алғашқы ресейлік халық санағы бойынша Орта Азияда 11 579 поляк өмір сүрген. Олардың 90 пайыздан астамы ер адамдарды құрады [4, 997].

1930 жылдардың екінші жартысында поляктар Қазақстанға жаппай жер аударыла бастады. Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде Кеңес әскерінің Польшаның шығыс аймағына кіруі салдарынан жергілікті поляк халқы Қазақстан мен Сібірге күштеп депортацияланды. 1989 жылғы санақ бойынша Қазақстанда 59 956 поляк тұрған болса [5], 2021 жылғы халық санағына сәйкес Қазақстандағы поляктар саны – 35 319 адамды құраған [6, 6]. Жалпы, 32 жылдың ішінде Қазақстанда тұратын поляк ұлтына жататындардың саны 24 637 адамға азайғандығы анықталды. Бұл үдеріс алдағы жылдары да жалғасуы мүмкін. Бұл Польша Республикасының жүргізіп отырған репатриациялық саясатымен тығыз байланысты. Сонымен қатар, тарихи отанының әлеуметтік-экономикалық дамуы еліміздегі поляктардың қызығушылығын тудыруда. Екінші жағынан елдегі поляктар арасында туу көрсеткішінің төмен болуын айтуға болады.

Ресми мәліметтерге сәйкес, шетелдегі поляк диаспорасының жалпы саны 20 млн адамды құрайды [7, 7]. Польша билігі 1990 жылдары алғаш рет шетелдегі поляк диаспорасына қатысты мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттарын тұжырымдай бастады. 1991 жылғы 5 қарашада Польшаның Министрлер Кеңесі «Полонияға, эмиграцияға және шетелдегі поляктарға қатысты саясатының мақсаттары мен басымдықтары» (Cele i priorytetu polityki rządu wobec Polonii, emigracji i Polaków za graniczon) туралы №145/91 қаулысын қабылдады. Аталған құжатта шетелде тұратын этникалық поляктармен байланысты дамыту және олардың тұрғылықты елдердегі позицияларын нығайту жалпыұлттық міндет болатындығы баяндалған.

1997 жылғы 4 қыркүйекте қабылданған «Мемлекеттік басқару департаменттері туралы» Заңына сәйкес Сыртқы істер министрлігі елдің сыртқы істер саласындағы ұзақ мерзімді стратегияларын әзірлеп, Министрлер Кеңесіне ұсынуға міндетті. Осыған орай, 2012 жылдың наурызында Министрлер Кеңесі диаспора саясатының аса маңызды бағыттары мен міндеттерін айқындайтын «2012-2016 жылдарға арналған Польшаның сыртқы саясатының басымдықтары» туралы құжат қабылдады. Поляк диаспорасымен және поляктармен ынтымақтасты дамыту жөніндегі 2015-2020 жылдарға арналған жаңа стратегия әзірленді. Бұл бағдарламада сыртқы саясат, диаспорамен байланыс, репатриация мәселелері бойынша мемлекеттік органдардың міндеттері белгіленді. Аталған құжаттар ұлттық

бірегейлікті сақтау және нығайту жөніндегі іс-қимылдарды ілгерілету мақсаттарын көздейді. Сонымен қатар, Польшаға тікелей байланыстар мен саяхаттарды танымал ету үшін жас ұрпақтың Польшамен байланысын дамыту, елдің экономикалық дамуы үшін шетелдегі поляк қоғамы мен поляктардың экономикалық әлеуетін біріктіру, поляк қауымының бизнесін қолдау, Польшамен және елдегі қоғамдық пікірімен коммуникацияның қазіргі формаларын қолдау болып табылады.

2007 жылы Польша үкіметі «Поляк картасы» туралы заң қабылдады. Алғашқыда аталған құжат посткеңестік аймақтарда тұратын поляктар мен олардың тарихи отаны арасындағы байланысты нығайтуға арналды. Карта оның иелеріне белгілі бір артықшылықтарды ұсынды. Мәселен, Польшаға шектеусіз кіруге, заңды жұмыс жасауға, кәсіпкерлікпен айналысуға, орта және жоғары оқу орындарында тегін білім алуға және шұғыл медициналық қызметтерді қолдануға және тағы да басқа құқықтарды береді. Сондай-ақ, Польшадағы (жолаушылар, экспресс-поездар) теміржол билеттеріне 37% жеңілдіктерді қолдануға және мұражайларды тегін аралауға мүмкіндік жасайды.

«Шетелдіктер туралы» жаңа заңға сәйкес 2014 жылдың 1 мамырынан бастап, репатриация туралы заңның ережелері негізінде анықталған поляк текті әрбір шетелдік немесе поляк картасының иесі елде тұрақты түрде тұруына рұқсатты, одан әрі болашақта – поляк азаматтығын алуына мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, «Поляк картасының» иесі Польшада тұру шығындарын жабу үшін қаржылай қолдауға өтініш беруге құқылы. 2016 жылғы 13 мамырда және 2019 жылдың 12 сәуірінде Сейм «Поляк картасы» туралы заңға өзгертулер енгізді. Ол құжатты алуға тек бұрынғы КСРО елдерінде тұратын поляктар ғана емес, бүкіл әлемде тұратын поляк диаспорасы өтініш бере алады. Сонымен қатар, Поляк картасын (содан кейін азаматтығын талап ете алады) тек поляк тектес адамдар ғана емес, шетелдегі поляк ұйымының (мысалы, елшілік, диаспоралық ұйымдар және т.б.) куәлігі (сертификаты) бар поляк ұлтына жатпайтын кез-келген шетелдік азамат, сондай-ақ соңғы үш жыл ішінде поляк ұлттық азшылығын, мәдениетін қолдауға және поляк тілін танымал етуге бағытталған іс-шараларға белсенді қатысқандығын дәлелдеген адамдарға да беріледі [8, 108]. Шын мәнінде, «Поляк картасы» этникалық көші-қонның және диаспоралық саясаттың әлеуметтік тұтқасына айналды. Мысалы, 2017-2019 жылдары тұрақты тұруға берілген барлық рұқсаттардың 70%-ы «Поляк картасының» иегерлеріне тиесілі болып отыр.

Жалпы, «Поляк картасының» енгізілуі репатриация және диаспора саясатын жаңа деңгейге көтерілуіне маңызды рөл атқарды. Статистикаға сәйкес 2008-2021 жылдары «Поляк картасын» алуға 350 170 адам өтініш жасаған. Оның 46,22%-ы Беларусьиядан (161 861) және 41,87%-ы Украинадан (146 628) болған [9, 10].

Польшаның білім беру саясаты шет елдегі поляк қоғамы мен поляктардың байланысын сақтауда маңызды рөл атқарады. Әсіресе, поляк ұлтының жас өкілдерін тарихи отанында тегін білім алуға ынталандырып,

болашақта тұрақтап қалуына «жұмсақ күш» ретінде пайдаланып келеді. Бұл жұмыстарды Сыртқы істер, Тәрбие және білім беру, Ғылым және жоғары білім беру жөніндегі ведомстволардың ынтымақтастығы шеңберінде іске асырылады.

Шет елдердегі поляк білімін дамыту орталығы (ORPEG – Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą) шетелде тұрақты және уақытша тұратын жас поляктар арасындағы поляк тілін үйренуді қолдайды және ілгерілетеді. Орталық 1973 жылы Тәрбие және білім беру Министрінің бұйрығымен құрылған. Алғаш ашылған жылдары шетелде уақытша тұратын поляк азаматтарының балаларына арналған мектептердің бірлестігі болған. 2010 жылғы 24 қарашада Министрдің №5 өкімімен мектептер бірлестігі Варшавада орналасқан «Шетелдегі поляк білімін дамыту орталығы» болып өзгертілді, ал оның құрылымы ретінде Люблиндегі «Полониялық мұғалімдер орталығы» (PCN) енгізілді.

ORPEG оқытудың әртүрлі түрлерін дамыту арқылы білім алушыларға Польша туралы тануға және басқа елде тұрақты немесе уақытша болу кезінде тілдік дағдыларды жетілдіруге мүмкіндік береді. Поляк жастарын поляк тілі мен поляк мәдениетін үйренуге, онлайн немесе қашықтықтан оқуға шақырады. ORPEG әлемнің 37 елінде орналасқан. 2017-2018 оқу жылында 13 елде 10 мыңнан астам оқушыға поляк тілін үйреткен, оған 111 ұстазды жібереді. Оқыту Полониямен құрылған және жергілікті мемлекеттік білім беру жүйесінде жұмыс істейтін мектептерде жүргізіледі.

Сондай-ақ, ORPEG ата-аналар мен қоныс аударатын білім алушыларға немесе шетелде тұрақты тұратын оқушыларға арналған консультациялық қызметтерді де жүргізеді. Білім алушылар «Польшаны қос» жобасы мен «Ашық мектеп» интерактивті платформасы аясында жасалған поляк тілі мен Польша туралы білімді үйрену үшін материалдарды тегін пайдалана алады.

Осы ретте, репатриант пен оның отбасы мүшелері елге келген кезде поляк тілін жақсы меңгерген болса, жаңа ортаға тез бейімделуіне, жұмысқа орналасуына, достар табуына оңайырақ болады. Поляк тілінде сөйлейтін балаларға да жаңа мектепке бейімделу, оқу бағдарламасын тез түсінуіне оңай болады. Сондықтан бұрынғы тұрғылықты жерінде поляк тілін үйрену, жоспарланған репатриация алдында оған ең жақсы дайындық болып табылады.

Ерекше атап өтетін жағдай, Польша Республикасы Президентінің шет елдерге жасайтын сапарлары барысында жергілікті поляк диаспорасының өкілдерімен кездесуге міндетті болып саналады. Бұл өз кезегінде атамекеннен жырақта жүрген поляк ағайындарға моральдық-рухани тұрғыда үлкен қолдау болып табылады. Аталған қағида Президенттің шет елдегі іс-сапары туралы хаттамасында бекітілген.

Польша Республикасы – Германия, Израиль мемлекеттері сияқты елдегі халықтың ұлттық этникалық құрамын сақтау және көбейту мақсатында репатриация саясатын 1989 жылдан бастап белсенді жүргізе бастады. Елдегі теріс демографиялық тенденциялар, халықтың қартаюы және

жұмыс күшінің жетіспеушілігінен репатриация маңызды мәселе ретінде Үкіметтің күн тәртібіне енгізілді. Сонымен қатар, осы сәтте КСРО-ның ыдырауы, ондағы ұлты поляк бұрынғы кеңес азаматтарының тарихи отанына оралуына түрткі болды.

Польша Республикасы 1992 жылы Халықаралық көші - қон ұйымының мүшесі болды. Сонымен қатар, Ішкі істер министрлігінің жанынан Көші-қон және босқындар бюросы (Biuro do spraw Migracji i Uchodźców) арнайы орган ретінде құрылды. Тарихи отанына оралуына жағдай жасау мақсатында жаңадан репатриант визасы енгізілді.

Жалпы, Польша Республикасы үкіметінің шетелде тұратын поляк қауымына және поляктарға қатысты мемлекеттік саясаты елдің Конституциясымен айқындалады. Конституцияның 52-бабына сәйкес, «Поляк ретінде шығу тегі Заңға сәйкес расталған адам Польша Республикасының аумағында тұрақты түрде тұра алады».

Польша үкіметінің шетелдегі поляк қауымдастығына және поляктарға қатысты саясатын жүзеге асыруда келесі құқықтық актілер мен құжаттар:

- 16 мемлекетпен жасалған және құқықтарды қорғау туралы қаулылардан тұратын екі жақты шарттар;

- аз ұлттарды қорғау туралы Еуропа Кеңесінің негіздемелік конвенциясы;

- аймақтық тілдердің немесе азшылық тілдерінің Еуропалық Хартиясы;

- қоныс аударатын қызметкерлерге қатысты Еуропалық одақтың құқықтық ережелері;

- «Мемлекеттік әкімшілік құрылымы туралы» Заңы;

- «Польша Республикасы консулдарының атқарымдары туралы» Заңы;

- «Поляк картасы туралы» Заңы;

- «Репатриация туралы» Заңы;

- «Поляк азаматтығы туралы» Заңы;

- «Шетелдіктер туралы» Заңы;

- «Еуропа Одағына мүше елдер азаматтарының және олардың отбасы мүшелерінің Польша Республикасының аумағына кіруі, онда болуы, сондай-ақ осы аумақтан шығуы туралы» Заңы;

- Сайлау Кодексі;

- «Қоғамдық пайдалы қызметтер мен еріктілік туралы» Заңы;

- «Жұмысқа орналастыруды және еңбек нарығы институттарын дамыту туралы» Заңы;

- «Поляк қоғамы мен шетелде тұратын поляктардың арасындағы ынтымақтастық» туралы мемлекеттік бағдарламасы;

- «Қазіргі жағдайлар мен талап етілетін іс әрекеттер – Польшаның көші-қон саясаты» құжаты негіз болып табылады.

Польша Республикасы 2000 жылғы 9 қарашада шетелдегі ұлты поляк адамдардың елге оралып, азаматтық алуын, репатрианттың құқығын, сондай-ақ репатрианттар мен олардың отбасы мүшелеріне көмек көрсету нысандарын белгілейтін «Репатриация туралы заңын» қабылдаған болатын. Аталған заң депортация, жер аудару немесе ұлттық және саяси негіздер бойынша басқа қудалау салдарынан ешқашан Польшаға қоныстанбаған

адамдарға немесе олардың ұрпақтарына тарихи отанына оралуға мүмкіндік береді. Бұл жағдай бүгінгі күні бұрынғы посткеңестік мемлекеттерде (Армения, Әзербайжан, Грузия, Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түркіменстан, Өзбекстан және Ресейдің азиялық бөлігі үшін) өмір сүріп жатқан этникалық поляктардың атамекеніне оралуына құқықтық негіз болып отыр.

Польша Республикасының репатриация саясатын жүргізудегі мемлекеттік басқару жүйесіне әр жылдары бірқатар өзгерістер енгізілді. 1989 жылдан бастап бүкіл әлемдегі поляк диаспорасын қолдау және өзара іс-қимыл жөніндегі басты мемлекеттік орган Польша Сенаты болып табылады. Ал, 2019 жылдан бастап Полония мәселелері жөніндегі құзыреттілік – Министрлер Кеңесі Президентінің Кеңесіне берілді. Поляк диаспорасына байланысты жобаларды үкіметтік емес «Поляк қоғамдастығы» қауымдастығы, «Шығыстағы поляктарға көмек» қоры, «Семпер Полония» қоры және басқа ұйымдарға тапсырады.

Польша Парламентіндегі Сенатта – шетелдегі поляктармен байланыс және эмиграция істері жөніндегі комиссия және заң шығарушы Сеймде – шетелдегі поляктармен байланыс жөніндегі комиссия жұмыс істейді.

Поляк диаспорасы мәселелері жөніндегі ұстанымды анықтауда Елге қайтару жөніндегі Үкіметтің өкілетті өкілінің консультативтік органы және Ішкі істер және әкімшілік министрлігі жанындағы Елге қайтару жөніндегі кеңес маңызды рөл атқарады [10, 180].

Польша Республикасының үкіметі 2015 жылы бұрынғы КСРО елдерінің аумағында тұратын этникалық поляктардың тарихи отанына оралуына қолдау көрсету мақсатында 2016-2020 жылдарға арналған «Үйге оралу» деп аталатын алғашқы репатриация бағдарламасын бекітті. Аталған бағдарлама аясында Польшаға 2,5 мың этникалық полякты көшіру жоспарланды.

Бұл жағдай, яғни мемлекеттік репатриация саясатына қатысты енгізілген жаңа өзгерістер 2017 жылдан бастап өзінің оң нәтижесін бере бастады. Мұның ішінде репатрианттарды шақыратын жергілікті атқарушы органдар мен жұмыс берушілерге берілетін субсидия көлемін арттыру, репатрианттарды тікелей қаржыландыру, оның сомасын көбейту мақсатында «Репатрианттарға көмек» арнайы резерві құрылып, Үкімет тарапынан қосымша қаржы бөлу қарастырылды. Нәтижесінде тарихи отанына 2017 жылы 525 адам (2015 жылы 235 адам, 2016 жылы 287 адам), 2018 жылы 765 адам оралды.

Сонымен қатар, Ішкі істер және әкімшілік министрлігінің мәліметінше, 2022 жылы Польшаға 779 адам қоныс аударған. Олар негізінен Қазақстаннан (460 адам), Ресейден (202 адам), сондай-ақ Украинадан (68 адам) және Беларусьадан (21 адам) келген. Ал 2021 жылы шет елдерден 712 поляк тарихи отанына оралған.

2022 жылы репатрианттардың 775-і ұлттық виза негізінде Польшаға келіп, елдің шекарасынан өткен күні поляк азаматтығын алған. Көшіп келуші отбасының төрт мүшесіне Польшада болуын заңдастыру мақсатында тұрақты тұруға рұқсат берілген. Репатрианттарды әлеуметтік

қолдау мақсатында 44,7 млн злотый ақша бөлінген. Ресми статистикада көрсетілгендей, 2017 жылдан бастап мемлекет тарапынан қаржыландыру көбейгеннен кейін, көшіп келетін репатрианттардың саны 2-3 есеге дейін артқан.

Нәтижелерді талқылау

Польша Республикасының «Репатриация туралы» заңына соңғы жылдары көптеген өзгертулер енгізілді. Авторлармен тақырып аясында жүргізілген зерттеу жұмыстарына сәйкес, қазіргі таңда Польша Республикасына қоныс аударушы этникалық поляктардың көші-қон үрдісі төмендегідей іс-шаралардан құралады:

1. Репатриация үшін Ұлттық виза беру туралы өтініш жасау. Ұлттық визаны рәсімдеу үшін тұрғылықты жері бойынша Польшаның консулдық бөлімшесіне өтініш береді.

2. Өтініш берушінің поляк ұлтына қатыстылығын қарау. Ұлтын растау келесі шарттарға сай жүргізіледі:

- кем дегенде ата-анасының немесе аталарының бірі, болмаса арғы аталарының екеуі поляк ұлтының өкілі болулары тиіс;
- өтініш иесі өзінің поляк ұлтына қатыстылығын немесе байланысын дәлелдеуі қажет.

Консул ұсынылған құжаттар мен өтініш берушімен әңгімелесу негізінде оның заңда белгіленген шарттарды қанағаттандыратындығын бағалайды және оны поляк тектес тұлға деп тану немесе бас тарту туралы шешім шығарады.

3. Өтінішті Ішкі істер және әкімшілік министрлігіне беру (Ministerstwo Spraw wewnōtrzych i Administracji). Консул репатриациялық виза алуға өтініш білдірген адамның поляк ұлтына қатыстылығын анықтап, виза беруге келісім алу үшін өтінішті Ішкі істер және әкімшілік министрлігіне жібереді.

4. Репатриациялық виза беру. Консул Ішкі істер және әкімшілік министрлігінен келісім алғаннан кейін репатриациялық виза бере алады. Визаның жарамдылық мерзімі 12 айды құрайды. Виза иесі осы мерзім ішінде Польшаға келуі керек.

Польшаның статистика органының мәліметіне сәйкес, 1997-2019 жылдары репатриациялық визаларға 8 665 өтініш түскен. Олардың 6 239-ның өтініштері қанағаттандырылған. Ең көп өтініштерді Қазақстан азаматтары берсе (53,3%), украиндар – 17,5 пайызды, орыстар – 11,9 пайызды, белорустар – 11,3 пайызды құрады [11, 89].

Поляк ұлтының азаматтары төмендегі қоныстану шарттарының бірін ұсынған жағдайда, консул оларға репатриацияға арналған ұлттық визаны береді:

- Польша Республикасының аумағында өз иелігінде тұрғын үй-жайдың (пәтердің) және табыс көзінің болуын растайтын дәлелдемелердің болуы;

- Польша Республикасында тұрғын үй-жаймен (пәтермен) және табыс көзімен қамтамасыз етуді растайтын дәлелдемелерді ұсынуы.

Осы ретте, тұрғын үйге (пәтерге) кемінде 12 ай мерзімге құқықтық мәртебесінің болуы, сондай-ақ жұмысқа орналасу туралы өтінішті немесе кемінде 12 ай мерзімге еңбек шартын растайтын құжат қоныстану үшін дәлел болып табылады.

Қоныстану жағдайларын дәлелдеу:

- репатриация жөніндегі уәкілетті органның (Pełnomocnik rządu do Spraw Repatriacji) репатрианттарға арналған бейімдеу орталығынан орын беру туралы шешімі;

- гмина кеңесінің (rada gmini) кем дегенде екі жыл бойы қоныстану жағдайларын қамтамасыз ету міндетін қабылдағанын растайтын қаулысы;

- Польшада орналасқан Польша Республикасы азаматының, заңды тұлғаның немесе заңды тұлғасы жоқ ұйымдық бөлімшенің олардың кемінде екі жыл бойы қоныстану үшін жағдайларды қамтамасыз ету жөніндегі міндеттерді өзіне қабылдағанын растайтын өтініші. Бұл жағдайда поляк азаматының мәлімдемесі тек осы адамның ата-бабаларына, ұрпақтарына немесе бауырларына қатысты болуы мүмкін.

Егер репатриант Польшада қоныстанатын орын-жайды дәлелдеу мүмкін болмаған жағдайда, консул репатриациялық виза беруді уақытша тоқтата тұру туралы шешім шығара алады. Кейін репатриант Польшада қоныстану шарттарын растайтын дәлелдемелер ұсынғаннан кейін консул репатриациялық визаны береді.

Польшада өз еркімен қоныстануға мүмкіндігі жоқ үміткер репатрианттарға консул мемлекет тарапынан берілген келесі жағдайларды ұсына алады:

- репатриация мәселелері жөніндегі уәкілетті органның есебінде тұрған тұрғын үй-жай мен табыс көздерін;

- репатрианттарға арналған бейімдеу орталығынан орын.

Бұл ұсыныстар репатриация үшін Ұлттық визаға өтініш беру кезектілігіне сәйкес жүргізіледі. Олар, ең алдымен, жасы мен денсаулығының нашарлығы, тез репатриацияны негіздейтін ұлттық белгілері бойынша жер аударылған және қудаланған адамдарға беріледі.

Қоныс аударушыларға бейімдеу орталығында орын беру туралы шешімді Үкіметтің репатриация мәселелері жөніндегі уәкілі шығарады. Бейімдеу орталықтары Польшаның Пултуска (Pułtusk) мен Сроде-Велкопольск (Srodzie Wielkopolskiej) аймақтарында орналасқан. Репатрианттар қоныс аударушыларға арналған Бейімдеу орталығына үш айға дейінгі мерзімге орналаса алады. Егер осы уақыт ішінде тұру үшін басқа орынжай таба алмаса, ол Орталықта болу мерзімін тағы үш айға ұзарта алады.

Сонымен қатар, бейімдеу орталықтарында репатрианттарға келесі қызметтер ұсынылады:

- қоныс аударушылардың жасына, жынысына және денсаулық жағдайына сәйкес қолайлы бөлмелерге орналастыру;

- толық тамақпен қамту, соның ішінде бір ыстық тағам мен сусындардан тұратын үш реттік тамақтану;
- өзіне тамақ дайындауға мүмкіндік беретін орын мен құрал – жабдықтармен тәулік бойы қамтамасыз ету;
- жеке гигиенаны сақтауға арналған жуу және тазалау құралдарымен, соның ішінде нәрестелерге арналған құралдармен қамтамасыз ету;
- телефон, телефакс құралдар қызметін пайдалану;
- интернет желісіне ақысыз қол жетімділік;
- бейімделу-интеграциялық сабақтарынан, сондай-ақ Польшаның тарихын, дәстүрі мен әдет-ғұрпын зерттеуге және поляк тілін үйренуге арналған оқу курстарынан, сонымен қатар белгілі мамандықтар бойынша кәсіби дайындықтан өтуге мүмкіндіктер жасалған.

Репатриант тарихи отанына қоныстанғаннан кейін келесідей қадамдарды жасауға міндетті:

1. Жергілікті азаматтық хал актілері жазбалары бөліміне (Urząd Stanu Cywilnego) өздерінің азаматтық хал актілері (туу, неке туралы және т.б) туралы құжаттарын поляк тіліне аударып, бекітілген нұсқаларымен бірге тіркеуі керек;

2. Тұрғылықты жері бойынша Воевода әкімшілігіндегі (Urząd Wojewódzki) Азаматтық және шетелдіктер істері бөліміне (Wydział Spraw Obywatelskich i Cudzoziemców) барып, воеводадан өзінің поляк азаматтығы бар екендігін растайтын құжатты алуы тиіс;

3. Қала басқармасында (Urząd Miasta) немесе Гмина басқармасында (Urząd Gminy) Польша Республикасы азаматының жеке құжатын (dowód osobisty) беру туралы өтініш жазып, тұрақты негізде тіркеуге тұру (zameldować się na pobyt stały) және ПЕСЕЛ (PESEL – Польша халқын есепке алудың жалпыға ортақ жүйесі) нөмірінің берілуін сұрауы қажет.

Репатрианттардың Польшаға келгеннен кейін жаңа ортаға тез бейімделуіне көмек көрсету мақсатында мемлекет тарапынан арнайы жәрдемақылар тағайындалады. Бір реттік қаржылай жәрдемақы репатриантқа және оның отбасы мүшелеріне төмендегідей мақсаттарда беріледі:

- Польша Республикасына көшу немесе ұшу, сондай-ақ жүктерін Польша Республикасына тасымалдау, теміржол билеті бағасының екі еселенген мөлшерінде репатрианттың тұрғылықты жеріне ең жақын станциядан (қоныс аударуға дейін) Польшадағы қоныстану орнына дейін тасымал төлемін төлеу.

- шаруашылықты жүргізу және оны ағымдағы ұстау, орташа айлық брутто – жалақының екі еселенген мөлшерінде;

- Польшада мектепке баратын кәмелетке толмаған баланы оқытумен байланысты әр балаға орташа айлық жалақы мөлшерінде төлеу.

Айта кету қажет репатриантқа қоныс аудару құны консул тарапынан да ұсынылуы мүмкін. Бұл жағдай консулдан репатриациялық визасын алған, бірақ, Польша Республикасына қоныстануға өз қаражаты жетпейтін адамдарға қатысты болады.

Сонымен қатар, тұрғын үйді (пәтер) жөндеуге, бейімдеуге немесе жабдықтауға арналған қаржылай жәрдемақы тағайындалады. Репатрианттың қоныстану орны бойынша староста (starosta) оның өтініші бойынша, тұрғын үйді жөндеу, бейімдеу жұмыстары мен жабдықтау шығындарына қаржылай көмек береді. Қаражаттың мөлшері жыл сайын жаңарып отырады. Репатриант аталған көмек түріне Польша Республикасының азаматы атанған күннен бастап екі жыл көлемінде алуына мүмкіндік берілген.

Репатриант оқуға, кәсіби курстарға немесе жекелеген төлемдерді жүзеге асыру қажеттілігіне байланысты тиісті куәліктерді, сертификаттарды және біліктілік санаттарын алуға жұмсалған шығыстардың жартысын өтеу үшін старостаға жүгіне алады.

Қоныс аударушылардың тұрғын үй қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған қаржылық көмек репатриант Польшаға келген немесе Бейімдеу орталығынан шыққан күннен бастап 10 жылдан аспайтын мерзімге берілуі мүмкін.

Материалдық көмектен басқа репатрианттарға жаңа кәсіпті игеру немесе ескі дипломды растау үшін тегін курстардан өтуіне, жұмыс іздеуге және тіл үйрену сабағын тегін оқуына жағдай жасайды.

Репатрианттар поляк шекарасынан өткеннен кейінгі 90 күн ішінде денсаулық саласының қызметін тегін пайдалануға құқылы. Аталған мерзім өткен соң, олар, медициналық қызметтерді Польша Республикасының барлық азаматтарына ортақ заңнама шеңберінде пайдаланады. Репатрианттардың тарихи отанына көшуіне себептердің бірі медицина саласындағы қызметтердің сапалы әрі қолжетімді болуы да түрткі болды.

Сонымен қатар, Польша үкіметі тарапынан репатрианттарды ынталандыратын елеулі шаралар қабылдағанымен, этникалық көштің жаңа толқыны түпкілікті нәтижеге қол жеткізуге немесе айтарлықтай серпін бере алмауда. Бұл жергілікті өзін-өзі басқару субъектілерінің қоныс аударушыларды тұрғын үймен, оны ұстап тұруға арналған қаражатпен қамтамасыз ету үшін жауапкершілікті өзіне алуға дайындығының жеткіліксіздігімен, сонымен, бірге көші-қонды дербес қаржыландырудың шығысынан поляктардың мүмкіндіктері шектеулі болуымен түсіндіріледі. Репатрианттардың басым көпшілігінің тұрмыс жағдайы орташа бағаланады. Қоныс аударушылардың басым бөлігінде өз бетінше тұрғын үй сатып алу мүмкіндігі жоқ. Екінші жағынан жергілікті атқарушы органдардың қоныс аудару шараларына белсенді қатысуы үшін жеткілікті уәждеме жоқ. Осылайша, шақырушы субъектіні көп жылдар бойы іздеу және Польшаға баруға рұқсатты ұзақ күту мәселесі пайда болады. Сондай-ақ, ең үлкен кедергінің бірі Польшадан шақыру алу.

Бұрынғы Кеңес Одағы елдерінің Азия бөлігінде тұратын поляктардың баспанасы, тұрақты жұмысы болғанымен тапқан табысы күнделікті тұрмыс жағдайын түзеуге ғана жеткілікті. Сондықтан қоныс аударушылар құжаттарын әзірлеу үшін өзінің тұрғылықты жерінен шалғай орналасқан Польша Республикасының консулдық қызметіне баруына жұмсалатын жол шығындары да қосымша ауыртпалық болып отыр.

Осы ретте, Польша үкіметі репатриацияға жаңа дем беру мақсатында сенімді қадамдар жасауы қажет. Заманға сай жаңа цифрлы технологияларды қолданып, құжаттарын үй жағдайында отырып тапсыруға жағдай жасайтын мүмкіндіктер қарастырылуы керек деп пайымдаймыз.

Авторлар мақалада «Поляк картасының» иелеріне заң аясында көрсетілетін жеңілдіктер мен қолдау шараларын атап өткен болатын. Осыған сәйкес, алдағы уақытта Қазақстанның этникалық көші-қон саясатын дамыту мақсатында Польшаның тәжірибесі негізінде «Ата жолы» картасының мүмкіндіктерін кеңейту қажет деп есептейміз. Оның ішінде консулдық қызметтерді тегін алуға, заңды жұмыс жасауға, кәсіпкерлікпен айналысуға, орта және жоғары оқу орындарында білім алуға және ең бастысы атажұртта тұрақты тұруға рұқсатты жеңілдетілген тәртіпте рәсімдеуге, одан әрі болашақта – Қазақстан азаматтығын алуға мүмкіндіктер берілуі тиіс. Аталған ұсыныстар репатриацияның жаңа толқынын қалыптастыруға өз септігін тигізеді деп тұжырымдаймыз.

Қорытындылар (тұжырым)

Еуропаның көптеген елдерінде жыл өткен сайын демографиялық өсімнің төмендеуі, босқындар санының артуы және жұмыс күшінің азаюы алаңдата бастады. Ең маңыздысы елдегі «титулды ұлтты» сақтап қалудың амалдарын қарастыруда. Оның бір шешімі ретінде этникалық репатриация саясатын қолға алып, ерекше мән берілуде.

Тарихта адамдардың туған жерлерін тастап кетуге мәжбүр болған себептер көбінесе сыртқы факторларға негізделген: соғыс, табиғи апаттар, этникалық қақтығыстар. Бірақ, көптеген адамдар жаңадан қоныстанған ортасында (елінде) сәтті ассимиляцияға қол жеткізгенімен, Отанындағы жағдай жақсарған кезде, көпшілігі атамекеніне қайтып оралуға тырысады.

Зерттеу тақырыбы аясында жүргізілген жұмыстардың қорытындысына сәйкес, авторлар Польша Республикасының этникалық поляктарды отанына қайтару тарихына жалпы шолулар жүргізді. Репатриацияға қатысты заңнамалық құжаттар талданды. Әр түрлі кезеңдерде іске асырылған мемлекеттік бағдарламалар туралы ақпараттар ұсынылды. Шетелдегі поляктардың тұрғылықты жерінен бастап тарихи отанына қоныстануы аралығындағы барлық кезеңдерді қамтитын көші-қон үрдісі баяндалды. Статистикалық мәліметтердің негізінде салыстырмалы талдаулар жүргізілді. Білім беру және медицина салаларында репатрианттарға ұсынылатын артықшылықтар туралы ақпараттар келтірілді. Репатриация саясатын жүргізуде мемлекеттік басқару жүйесі талданды. Сондай-ақ, авторлар Польшадағы репатриация саясатындағы кейбір кемшіліктерді және оған қатысты өз ұсынымдарын атап өтті. Сонымен қатар, зерттеу еліндегі оң тәжірибелерді Қазақстанның этникалық көші-қон саясатында қолдану бойынша ұсыныстар берілді.

Жүргізілген зерттеуге сәйкес шетелдегі поляктардың Польшаға көшуінің негізгі себептеріне: көрші елдер арасындағы әскери қақтығыстар,

отбасылық жағдайлар, өмір сүру деңгейін жақсарту, сапалы білім алуға ұмтылу және өзін-өзі тұлғалық дамыту, тек содан кейін ғана ата-бабасы қоныс тепкен тарихи отанына оралу жөніндегі ішкі ниеті мен ойын іске асыру болып табылады. Қазіргі таңда этникалық көші-қонның негізгі легі Қазақстан, Ресей, Украина және Беларусь елдерінен болып отыр.

Жалпы, жаңа жағдайдағы жаһандану дәуірінде, адамдар бүкіл әлем бойынша оңай қозғала алады. Көші-қон үрдісіндегі репатрианттарға да, оларды қабылдаушы тарихи отанына да біршама өзіндік қиындықтар мен мүмкіндіктерді туындатуда. Репатриация ел экономикасына, мәдени алмасуға және әр түрлілікке үлес қосады. Бұл ретте, Польша жағдайында алып қарайтын болсақ, репатрианттарды жергілікті қоғамға бейімдеу мен интеграциялау шаралары сәт сайын жаңарып отыруы қажет. Польша үкіметі тарапынан репатрианттарды құжаттандыру жеңілдетілгенімен, оларға ұсынылатын бейімдеу және әлеуметтік қолдау шаралары толық қанағаттандыра алмай отыр. Шетелде жүрген 20 млн-ға жуық ұлтты поляк азаматтары бола тұра, олардың арасынан жыл сайын атамекеніне санаулы ғана адамдардың қоныс аударуы ынталандыру шараларының жеткілікті еместігін көрсетіп отыр. Оның басты себебі ретінде Польшаға босқындар легінің көптеп келуін атап өтеміз. Соның салдарынан ел экономикасына қосымша біршама шығындарды әкеп соқтыруда.

Сондықтан, халықаралық қатынаста белгілі аймақтардағы шиеленісті жағдайлардың кезеңінде, шетелдегі этникалық поляктарды тарихи отанына оралуына ықпал ететін жаңа механизмдер қабылдануы қажет. Осы ретте, репатрианттарды мемлекет тарапынан қолдауды нәтижелі ұйымдастыруға мүмкін болатын басқа да жолдарын анықтауды талап етеді. Мақалада авторлармен қолжеткізілген нәтижелер алдағы уақытта демографиялық-диаспоралық зерттеулерде қолдануға мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Duszczak, M., Kaczmarczyk, P. / The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges / *Intereconomics* / - 2022 / vol. 57 (3) pp. 164-170
2. Waściński, K. / Komenda Główna Straży Granicznej, 16.01.2021, // <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/granice-rp/1910/Granice-RP.html> (қаралған күні 26.02.2024)
3. Sytuacja demograficzna Polski do 2020 r. / Departament Badań Demograficznych / - 2021 / p. 191.
4. Iglicka, K. / Are The Fellow Countrymen or Not? The Migration of Ethnic Poles from Kazakhstan to Poland / *International Migration Review*, vol. 32, no 4. / -1998 / pp. 997-998.
5. Всесоюзная перепись населения 1989 года. Национальный состав населения по республикам СССР. https://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_89.php?reg=5 (қаралған күні 05.03.2024)
6. Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросы / Қазақстан Республикасындағы ұлттық құрамы, діни нанымдары және тілдерді меңгеруі / - 2023 / 542 б.
7. Polityka migracyjna Polski / Departament Analiz i Polityki Migracyjnej MSWiA / - 2019 / p. 61.
8. Веденеева В.Т., Польская миграционная политика: формирование парадигмы (1989–2019) / *Мировая экономика и международные отношения* / - 2020 / том 64, №12, с. 105-112.

9. Gońda, M. / Magdalena Lesińska. Ewolucja karty polaka jako instrumentu polityki państwa / CMR Working Papers / - 2022 / 129(187), p. 50
10. Қобландин Қ.И. (құрастырушы) / Диаспоралық қоғамдастықтармен өзара іс-қимыл және оларды қолдаудың халықаралық тәжірибесі (ақпараттық анықтамалық) / - 2020 / 529 6.
11. Vorotnikov, V.V., Habarta, A. / Migration from Post-Soviet countries to Poland and the Baltic States: trends and features / Baltic Region / - 2021 / 13(4), pp. 79-94.

REFERENCES:

1. Duszczek, M., Kaczmarczyk, P. / The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges / Intereconomics / - 2022 / vol. 57 (3) pp. 164-170
2. Waściński, K. / Komenda Główna Straży Granicznej, 16.01.2021, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/granice-rp/1910,Granice-RP.html> (accessed: 26.02.2024)
3. Sytuacja demograficzna Polski do 2020 r. / Departament Badań Demograficznych / - 2021 / p. 191.
4. Iglicka, K. / Are The Fellow Countrymen or Not? The Migration of Ethnic Poles from Kazakhstan to Poland / International Migration Review, vol. 32, no 4. / -1998 / pp. 997-998.
5. Vsesojuznaja perepis' naselenija 1989 goda. Nacional'nyj sostav naselenija po respublikam SSSR. [The All-Union Population Census of 1989. The national composition of the population by the republics of the USSR] // https://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_89.php?reg=5 (accessed: 05.03.2024)
6. Qazaqstan Respublikasy Strategialyq josparlaw jәne reformalar agenttiǵı ǚlttyq statistika bǵrosy / Qazaqstan Respublikasyndaǵy ǚlttyq qǵramy, dini nanymy jәne tilderdi meńgerui [National composition, religion and language proficiency in the Republic of Kazakhstan], - 2023, - p. 542.
7. Polityka migracyjna Polski / Departament Analiz i Polityki Migracyjnej MSWiA / - 2019 / p. 61.
8. Vedeneeva V.T., Pol'skaja migracionnaja politika: formirovanie paradigmy (1989–2019) [Polish Migration Policy: the Formation of a Paradigm (1989–2019)] / Mirovaja jekonomika i mezhdunarodnye otnoshenija / - 2020 / tom 64, №12, pp. 105-112.
9. Gońda, M. / Magdalena Lesińska. Ewolucja karty polaka jako instrumentu polityki państwa / CMR Working Papers / - 2022 / 129(187), p. 50
10. Qoblandin Q. (qǵrastyrusy) / Diasporalyq qoǵamdastyqtarmen ǵzara is-qimyl jәne olardy qoldaudyń halyqaralyq tәjiribesі [International experience of interaction and support of diaspora communities], - 2020 / p. 529.
11. Vorotnikov, V.V., Habarta, A. / Migration from Post-Soviet countries to Poland and the Baltic States: trends and features / Baltic Region / - 2021 / 13(4), pp. 79-94